

İMAM RABBANİ'NİN VAHDET-İ VÜCUD ANLAYIŞINDA İNİŞLER VE ÇIKIŞLAR

İçindekiler

Hayatı.....	1
Saraya Girişi ve Evliliği.....	2
Eğitimi ve Tarikata Girişi.....	2
Tarikatta Şeyh Makamına Geçiş ve Hapse Girişi	2
Saraya Dönüşü, İşlediği Konular ve Vefatı	2
Vahdet-i Vücut'u Benimsemesi ve Tövbesi.....	2
Nebi ve Veli Üstünlüğüne, Şeriat ve Tarikata Bakışı	3
İMAM RABBANİ'NİN MEKTUBAT TERCÜMESİ'NDEN ALINTILAR	4
İbn Arabi'ye ve Kitaplarına Bakışı	4
Sufilerin İslam dışı Sözlerine Bakışı	4
Vahdet-i Vücut (varlığın birliği)'a Bakışı	5
Vahdet-i Vücut'a Karşı Vahdet-i Şühûd'u Savunması	6
Vahdet-i Vücut'la Vahdet-i Şühûd'u Uzlaştırma Gayretleri.....	6
Allah'ı Gördüklerini ve Allah'la Konuştuklarını İddia Eden Sufileri Eleştirisi	7
Araştırmaya ve Taklide Dayalı İmana Bakışı	8
Mevlide ve Rüyaya Bakışı	8
Peygamberin Rüyada Görülmesine Bakışı	9

İmam Rabbani adıyla bilinen Faruki Sirhindi, teorik (felsefik- ideolojik) tasavvufun omurgasını oluşturan ve İslam dünyasında büyük tartışmalara neden olan 'varlığın birliği' (vahdet-i vücut) anlayışına karşı; 'görülenlerin birliği' (vahdet-i şühud) anlayışını savunmuştur. Ancak vahdet-i vücut anlayışını bir taraftan İslam dışılıkla nitelerken diğer taraftan onu İslamileştirmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada, tasavvufun içinden gelen ve bütün tasavvufçular tarafından kabul gören Rabbani'nin, sufilerde gördüğü kabul edilemez yanlışlardan alıntılar yer almaktadır.

Hayatı

İmam Rabbani, asıl adı Ebü'l-Berekat Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilabidin el-Faruki es-Sirhindi'dir. M.1564-1624 (H.971-1034) tarihleri arasında Hindistan'ın Doğu Pencap'taki Sirhind'de (Serhind) dünyaya gelmiştir. Faruki Sirhindi diye de anılmaktadır.

Saraya Giriş ve Evliliği

Babürlü Hükümdarı Ekber Şah'ın sarayına girdi. Orada tefsir yazan Ebü'l-Fazl el-Allami'yle dostluk kurdu. Ebü'l-Fazl ile bir süre sonra araları açıldı. Ebü'l-Fazl'ı, akılcı davranmakla eleştirdi. Aralarındaki ihtilafın tartışmaya dönüştü. Sirhindi ilk eseri İsbatu'n-nübüvve bu sırada yazdı. Eşraftan Şeyh Sultan'ın kızıyla evlendi.

Eğitimi ve Tarikata Giriş

Babasından Kelabazi'nin, Sühreverdi'nin kitaplarını ve Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin Fususu'l-Hikem adlı eserlerini okudu.

Babasının öldüğü yıl (1007/1598) hacca gitmek üzere Sirhind'den ayrıldı. Delhi'de. Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hacı Baki-Billah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre onun yanında kaldı; bu arada kendisine intisap etti. Baki-Billah'ın bazı müridleriyle birlikte Sirhind'e döndüğünde daimi bir istiğrak haline girdi ve inzivaya çekildi. Bu hal zail olunca Baki-Billah ile mektuplaşmaya başladı (bu mektuplar onun Mektubat adıyla derlenen eserinin temelini oluşturur). Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusudur.

Tarikatta Şeyh Makamına Geçiş ve Hapse Giriş

Tarikattaki şeyhinin ilk üç halifesine (vekiline) rağmen hocasının yerine geçen Sirhindi, bu durumu sorgulayan Babürlü Hükümdarı Cihangir tarafından ikna edici cevaplar vermediği için 1028 (1619) yılında hapse atıldı. Sirhindi, Cihangir tarafından kibirlilikle suçlandı. Hapiste bir yıl kaldı.

Saraya Dönüşü, İşlediği Konular ve Vefatı

Serbest bırakıldıktan sonra bir müddet anlaşıldığı kadarıyla kendi arzusu ile sultanın sarayında kaldı. Orada oğluna yazdığı bir mektuptaki ifadesiyle, sultanla İslam'ın prensiplerinden "bir kıl kadar bile olsa" ayrılmadan olağan üstü sohbetler yaptı. Bu sohbetlerde aklın sınırlılığı, ahiret inancı, sevap ve ceza, peygamberliğin sona ermesi ve her yüzyılda bir müceddidin gelmesi gibi konular konuşuldu. Sirhindi, saraydan ayrıldıktan sonra kendisini sultanın "dua ordusu"nun değersiz bir neferi olarak tanımlayarak ona sadakatini ifade etmiştir. 1624'te vefat eden Ahmed-i Sirhindi Sirhind'de defnedildi.

Vahdet-i Vücut'u Benimsemesi ve Tövbesi

Başlangıçta Sirhindi vahdet-i vücut veya tevhid-i vücudu (onun mektuplarında bazen kısaca tevhid olarak geçer) anlayışına tam manasıyla bağlıydı. Sirhindi, bunu önce babasından öğrenmiş, Baki-Billah'ın yanında gördüğü seyrü süluk sırasında Nakşibendi geleneği tarafından da kabul edilen bu tasavvuf anlayışını iyice sindirmişti: "Bu mübarek tarikata intisaptan sonra tevhid-i vücudi bana tamamen aşikar oldu. Şeyh Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin marifetinin bütün incelikleri tam manasıyla bana zahir oldu ve ben tecelli-i zati ile şereflendirildim ki bu makam Fusus müellifinin gözündeki manevi terakkinin son mertebesidir; onun ötesinde sadece hiçlik vardır". Bu tecrübenin tesiriyle sarhoş hale gelmiş, kendinden önceki birçok meczup sufi gibi

zahiri manasıyla küfrü şeriatın üstün tutan şiirler yazmış. hatta bu şiirler yüzünden şeyhi onu azarlamıştı.

Sirhindi, bir müddet sonra vahdet-i vücud anlayışını tasavvufta son mertebe olarak değil sadece ileri mertebelerden biri olarak görüp ondan uzaklaşmaya başladı. Vahdet-i vücud makamını aşır bütün hadis varlıkları Allah tarafından yaratılmış gölgeler olarak görme (zılliyyet) makamına geçtiğini, fakat başlangıçta birçok büyük şeyh in bulunduğu bu makamın ötesine geçme konusunda isteksiz olduğunu söyler. Ona göre bu makam vahdet-i vücuda bir ölçüde benzemektedir. **Sirhindi, kemalin bu makamda bulunduğunu düşündüğü, fakat daha sonra Allah'ın inayeti sayesinde bu makamın da üstüne çıkıp abdiyyet makamına eriştiğini, bu yeni makamın mükemmelliğini bizzat gördüğünü, önceki makamlarından dolayı tövbe ettiğini, abdiyyetin en yüce makam olduğunun Kur'an ve Sünnet yolu ve bu makama erenlerin keşiflerinin de tekidiyle ispatlandığını yazar.**

Sirhindi, kendisinin vahdet-i vücud ve zılliyyet makamında bulunmaktan ötürü tövbe ettiğinden bahsetse bile bu onun bu makamları sahte makamlar olduğunu düşünerek tenkit ettiği ve o dönemlerdeki ifadelerini kınadığı anlamına gelmez. Ona göre bütün haller ve makamlar farklı marifet ve keşifler getirir.

Bu durum, şer'i hükümlerin birbirini neshetmesinin bir tezat doğurmamasına benzer. Başka bir ifadeyle vahdet-i vücud ve aradaki diğer makam olan zılliyyet, tekabül ettikleri makamlardan sufinin geçişinden dolayı tecrübi geçerliliğe sahiptir. Ancak bu makamlar sufinin nihai makam olan abdiyyet makamına ermesiyle hükümsüz kalır. Bu sebeple hata, vahdet-i vücud makamı ile alakalı algılamalardan değil ondan ileride makamlar olduğunu algılamamaktan kaynaklanır.

Modern çağ öncesi dönemde tarikat mensupları arasında Sirhindi'nin ihtilafa sebep olan tek düşüncesi vahdet-i vücudu eleştirerek vahdet-i şühudu savunmasıydı. Takipçileri, bu iki kavramın müsbet ve menfi taraflarını değerlendiren çalışmalar yapmışlardır. Şah Veliyyullah her iki kavram arasındaki farkın sadece lafzi olduğunu ve hakkıyla anlaşıldıkları takdirde aynı sonuca götürdüklerinin anlaşılacağını ispatlamaya çalışmıştır.

Nebi ve Veli Üstünlüğüne, Şeriat ve Tarikata Bakışı

Sirhindi, velinin nebiden daha üstün olduğu sonucuna götüren bu yaklaşımı reddetmiştir. Genellikle tasavvuf literatüründe tarikat şeriatın özü veya şeriatın bir derece ötesindeki mertebe olarak görülmüştür. Bu görüş her iki durumda da tarikatın şeriata üstünlüğünü iddia eder. Sirhindi ise tarikatı şeriatın bir hizmetçisi haline dönüştürür. Şeriatın üç kısmı vardır: İlim, amel ve ihlas. Bu üçü kamilen bir arada bulunmadıkça şeriat tam manasıyla tatbik edilmez.

Sirhind'i, İslam'a girmeden önce Nakşibendi tarikatına intisap etmeyi isteyen bir Hintli'ye tevhidin temellerini açıklamış ve tevhidin Hindu şirki ve hulul inancı ile hiçbir şekilde telif edilemeyeceğini söylemiştir. Onun Hindular'la münazaraya girmek veya onları hidayete erdirmek gibi ciddi bir çabasının olmadığı da vurgulanması gereken bir husustur.

Sirhind'i, bazı siyasi endişeleri ifade etmekle birlikte bunlar doğrudan siyasi anlamda tecdidle bağlantılı değildir ve kısmen onun Nakşibendiliğe intisabından öncedir. İsbatu'n n-nübüvve adlı eserinin girişinde, üstü kapalı olarak "zamanımızdaki bir zalim" olarak bahsettiği Ekber Şah'ı ulemaya zulmetmek, "Hindistan'da islam'ın en büyük şiarlarından biri olan" inek

kesmeyi yasaklamak, müslümanlara ait camileri ve mezarları mahvetmek ve kafirlerin mabed ve bayramlarını onurlandırmakla suçlamıştır. ¹

İMAM RABBANİ’NİN MEKTUBAT TERCÜMESİ’NDEN ALINTILAR

İbn Arabi’ye ve Kitaplarına Bakışı

Şeyh Abdülkebîr-i Yemenî, Hak teâlâ gaybı bilmez demiş. Bunu soruyorsunuz. Bu fakîr, bu gibi sözleri dinlemeye dayanamıyorum. **Böyle sözleri söyleyen kimse, ister şeyh Kebîr-i Yemenî (Yemenli büyük şeyh) olsun, ister şeyh ekber-i Şâmî (ister Şamlı en büyük şeyh İbn Arabî) olsun, hiçbirini duymak istemiyorum. Bize Muhammed-i Arabînin (Arap Muhammed’in) buyurduğu sözler lâzımdır. Muhyiddîn-i Arabînin ve Sadreddîn-i Konevînin ve Abdürrezzâk-ı Kâşînin sözleri lâzım değildir. Bize nas (ayetler) lâzımdır. Fuss (İbn Arabî’nin Füsûs Hikem kitabı) lâzım değildir. Fütûhât-i Medeniyye (Medine’de inen ayetler) varken, (İbn Arabî’nin Fütûhât-i Mekkiyye) kitabına bakmayız.** Hak teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde, gaybı bildiğini söyleyerek kendini övüyor. **(Âlim-ül-gayb)** olduğunu bildiriyor. (Hak teâlâ gaybı bilmez demek), çok çirkin, pek iğrenç bir sözdür. Doğrusu, Hak teâlâyâ inanmamaktır. Gayb kelimesi, başka şeyi de göstermektedir demek, insanı bu alçaklıktan kurtaramaz. Ağızlarından çıkan sözün büyüklüğünü, kulakları duymuyor. İslâmiyete uymayan böyle sözlerle ne demek istediklerini keşki bilseydim.

Sufilerin İslam dışı Sözlerine Bakışı

Hallâc-ı Mansûr (Enel Hak) dedi ise ve Bâyezîd-i Bistâmî (Sübhânî) dedi ise suçlu olmaktan kurtulabiliyorlar. Kendilerini hâl kapladığı zemân, şüûrları, akılları örtülmüş iken, söylemişlerdir. Fakat, bunların sözleri, hâl bildirmiyor. Bir ilim, bilgi anlatıyor. **(Bu kelimenin te’vîl edilmesini istemiştin) demeleri, onları suçlu olmaktan kurtarmaz.** Böyle kelimelerin te’vîli makbûl değildir. Çünkü, yalnız sekr (sarhoşluk) hâlinde söylenmiş olan uygunsuz sözlerden, başka şey anlamağa çalışılır. Akli başında olan kimsenin sözünden başka şeyler anlamaya çalışılmaz. Böyle şeyler söyleyen kimse, eğer (Melâmet) yolunu tutarak, kendini herkesin gözünden düşürmek istemiş ise, bu da çok çirkin ve utanılacak bir şey olur. İnsanları kendinden soğutmak, yanından kaçırmak için, yapılacak çok şey vardır. Bunları bırakıp da, kâfir olmağa yaklaşımağa ne lüzûm vardır? Bu sözün ne demek olabileceğini soruyorsunuz. Her sûâle cevâb vermek lâzım olduğundan, burada bir kaç şey bildireceğim: Gaybı ancak Allahü teâlâ bilir. ²

¹ Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, İmam Rabbani maddesi, c.22, s.194-198.

² Mektubat Tercümesi, c.1, 100. Mektup, s.151; Abdülkadir Akçiçek çevirisi, s.281-282.

Vahdet-i Vücut (varlığın birliği)'a Bakışı

Hiçbir Peygamberin, mahlûklara (yaratılmışlara) benzeyen bir yaratana îmân edilmesini emrettiği ve mahlûklar yaratanın görünüşleridir dediği hiç işitilmemiştir. **Her şey, bir olan Rabbimizin görünüşüdür, diyorlar.** Bu sözlerine şahid olarak Hadîd sûresinin 3. ayetinde, **(Her şeyin başlangıcı ve sonu ve her görünen ve görünmeyen hep Odur)** ve Enfâl sûresinin 17. ayetindeki, **(O attığın oku sen atmadın. Allah attı)** ve Feth sûresinin 10. ayetindeki, **(Sana ellerini uzatıp söz verenler, elbette, Allah'la sözleşmişlerdir)** okuyorlar... Bu ayetler, onların doğru söylediklerini göstermiyor. Âyette, Allah'ın yalnız kendini bildirmesi, mahlûkların varlıklarının tâm bir varlık olmadığını gâyet güzel göstermektedir. Yoksa var olmadıklarını bildirmek değildir. Bu tasavvufçular, Peygamberlik derecesini anlayamamış olacaklar. O büyükler, iki varlık bildirmektedir. Bu iki varlık birbirinden başkadır demişlerdir. **Peygamberlerin sözlerinden tevhîd ve ittihâd (vahdet-i vücud) ma'nâlarını çıkarmak, boş yere uğraşmaktır. Onların dediği gibi, var olan, bir olsaydı ve her şey onun görünüşü olsaydı, mahlûklara ibâdet etmek, Ona ibâdet etmek olurdu.** Böyle yanlış söyleyenler de yok değildir. Peygamberler, böyle şeyi çok sıkı yasak etmişler.

Bu tasavvufçulara yanlış anladıkları bildirilmediği için ve câhillikle, yaratana yarattıklarına benzetmek felâketinden kurtarmadıkları için ve mahlûklara ibâdeti Allahü teâlâyâ ibâdet sanmaktan vaz geçmedikleri için, birçoğu diyor ki: **Peygamberler, kalın kafalıların yanlış anlamamaları için, ince olan tevhîd-i vücûd (vahdet-i vücud) bilgilerini sakladılar.**

Peygamberlerin her şeyin doğrusunu bildirmesi lâzımdır. Varlığın bir olması doğru olsaydı ve O'ndan başka hiçbir şey var olmasaydı, bunu elbette saklamazlardı. Doğruyu bırakıp yanlış bildirmezlerdi. Hem de, Allahü teâlânın zâtı ve sıfatları ve işleri için olan bilgide doğruyu söylemeğe titizlikle çalışacakları meydândadır. Kalın kafalılar anlayamasa da, doğruyu söylemekten çekinmezlerdi.

Görmüyorlar mı ki, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde, (Müteşâbihât) denilen ince bilgiler vardır. Müteşâbihâtı, değil kalın kafalılar, keskin görüşlü ve ince düşünüşlü olan büyükler bile anlayamamaktadır. Bununla berâber, bunları bildirmekten çekinmediler. Câhillere anlayamaz diyerek bildirmekten vaz geçmediler. **Bu tasavvufçular, varlığın iki olduğunu söyleyenlere ve Allahü teâlâdan başkasına ibâdetten kaçınanlara, müşrik diyorlar. Varlık birdir diyen bir kimseye, binlerle puta tapınsa bile muvahhid diyorlar.** Bunlara göre o putlar, Allahü teâlânın görüntüleridir. Onlara tapınmak, Allahü teâlâyâ ibâdet olur diyorlar. İnsâf olunsun ki, bu ikisinden hangisi müşriktir ve hangisi muvahhiddir? ³

Peygamberler vahdeti vücud bildirmedi. **Varlık ikidir diyenlere, yani Allah'tan başka varlıklar kabul edenlere müşrik demediler.** Mabudun, tapınacak varlığın bir olduğunu söylediler. O'ndan başkasına tapınmaya şirk dediler. **Bu tasavvufçular, mahlukları Allah'u Teâlâ'dan başka bilselerdi, başka şeylere tapanlara müşrik olmaz demezlerdi.** Onlar bilse de, bilmese de, mahluklar mahluktur. O (Allah) değildir.

Bunlardan sonra gelenlerin birkaçı, 'bu alem, Allah'u Teâlâ'nın görünüşü değildir', dediler. Her şeye O demekten kaçındılar. **Her şey odur, diyenleri beğenmediler.** Bunun için **Şeyh Muhyiddin İbn Arabi ve onun yolunda olanları inkar ettiler ve ayıpladılar.** Fakat bunlar, bu

³ Mektubat Tercümesi, Mektup, c.1, s.390.

alem Allah'tan başkadır da demiyor. **O değildir, ondan başka da değildir, diyorlar. Bunların sözü de doğru değildir.** İki şey elbet birbirinden başka olur. **İkiliğe inanmak, akla uymamak olur.** Evet, ehli sünnetten kelim alimleri, Allah'u Teâlâ'nın sıfatları O değildir, ondan başka da değildir, denilen ise de, buradaki başka sözü, lügat manasında değildir. Başka olan iki şeyin birbirinden ayrılması caiz olur, demektir. Çünkü Allah'ın sıfatları zatından ayrılmış değildir ve ayrılmaları caiz değildir. Bunun için Allah'ın sıfatları O değildir. Ondandır başka da değildir, sözü doğrudur. Alem ise böyle değildir. Allah var idi. Hiçbir şey yok idi. Bunun için alem, ondan başka değildir, demek, hem lügat bakımından hem de inanç bakımından doğru olmaz. Bunlar, ilerleyememiş olduklarından, **alemi, yani mahlukları Allah'ın sıfatları gibi sandılar.** Sıfatlar için söylemesi caiz olanı, alem için de söylediler. Alem odur, demediklerine göre, ondan başkadır, demeliydiler. **Böylece tevhid-i vücudi (vahdeti vücud) yolundan kurtulmalıydılar. Varlığın çok olduğunu anlamalıydılar. Tevhid-i vücudi (vahdet-i vücud) sahipleri mesela Şeyh Muhyiddin ve onun yolundan gidenler, her şey O'dur, diyorlar.** Bu sözleri, alem Allah'la birleşmiş demek, değildir. **Haşa ve kellâ!** Bu sözleri alem yoktur, ancak Allah vardır, demektir. Mektuplarımda bunu uzun uzun açıklamıştım. ⁴

Bu tasavvufçulardan birkaçı da, mahlûkların vücûdü (varlığı) üzerinde bir şey söylememiştir. Vücûdleri vardır veyâ yoktur diye açıkça konuşmamışlardır. **Birkaçı ise, mahlûkların vücûdü yoktur dedi. Vâcib-i teâlâdan (Allah'tan) başka mevcûd (varlık) yoktur dediler.**

Birkaçı da, mahlûkların vücûdünü Vâcib-i teâlâdan başka bilmezler. İki vücûd birdir de demezler. Birkaçı ise, mahlûkları Allahü teâlânın var olduğu vücûd ile mevcûddürler dedi ki, bu söz mahlûkların ayrıca vücûdleri yoktur demektir. ⁵

Vahdet-i Vücud'a Karşı Vahdet-i Şühûd'u Savunması

Sûâl: Tevhîd-i vücuda (vahdet-i vücuda) inanan tasavvufçuların iki varlığa inananlara müşrik demeleri, onlar iki varlık gördükleri içindir. İki varlık görmek ise, tarikatta şirkdir.

Cevâb: Tarikatta şirk olan, iki varlık görmeği önlemek için, tevhîd-i şühûdî (vahdet-i şühud) yeter. Burada tevhîd-i vücûd ((vahdet-i vücud) hiç lâzım değildir. Fenâ hâsıl olması için, sâlikin bir mukaddes zâtın başka hiçbir şey görmemesi ve düşünmemesi lâzımdır. Böylece, tarikattaki şirkten kurtulmuş olur. ⁶

Vahdet-i Vücud'la Vahdet-i Şühûd'u Uzlaştırma Gayretleri

Tevhîd-i vücûdî (vahdet-i vücud) yi ilk olarak açıklayan şeyh Muhyiddîn-i Arabîdir Ondandır gelen büyüklerin sözleri de, her ne kadar, tevhîdi ve birleşik olmayı gösteriyorsa da, bu sözlerden **tevhîd-i şühûdî de anlaşılabilir.** Çünkü, Allahü teâlâdan başka hiçbir şey görmeyince, kimisi **(Cübbemin altında Allahü teâlâdan başka bir şey yoktur)** demiş, kimisi **(Sühbânî)** diyerek, hiçbir şeye benzemeyen varlık olduğunu bildirmiş, kimisi de **(Evde Ondandır)**

⁴ Mektubat Tercümesi, 272. Mektup, c.1, s.390.

⁵ Mektubat Tercümesi, 272. Mektup, s. 394-396.

⁶ Mektubat Tercümesi, 272. Mektup, s.390-391.

başkası yoktur) diye bağırmıştır. Bunların hepsi, bir varlık görme dalında açan çiçeklerdir. Hiçbiri vahdet-i vücûd göstermemektedir.

Vahdeti vücudu ilk olarak açıklayan, kısımlara ayıran, bir gramer kitabı gibi parça parça anlatan Şeyh Muhyiddin Arabi'dir. Bu bilginin birçok derin ve ince yerlerini yalnız ben buldum, demiş, **hata peygamberlerin sonuncusu, ince bilgilerin bir kısmını velilerin sonuncusundan almaktadır, demiştir. Velayeti Muhammedi'nin sonuncusu olarak da, kendini bilmektedir.**

Sözün kısası şudur ki, fena ve bekaya kavuşmak ve velayeti suğra ve velayeti kübranın derecelerine yükselmek için tevhidi vücudi hiç lazım değildir. Tevhidi şuhudi (vahdeti şuhud) lazımdır. Yani var olanı bir bilmek değil, bir görmek, ondan başkasını görmemek lazımdır. Böyle görmekle fena hasıl olur. Allah'u Teâlâ'dan başka her şey, yani masiva unutulur. Bir salık baştan sona kadar ilerler de tevhidi vücudi (vahdeti vücut bilgileri) kendisine hiç gösterilmeyebilir. Hatta o bilgilere inanmayacak gibi olur..."⁷

İşte Sôfiyye-i aliyenin büyüklerinden ba'zısının, islâmiyyete uymuyor görünen sözlerini, ba'zı kimseler tevhîd-i vücûdî sanmıştır. Meselâ, Ebû Mensûr-i Hallâcın (Enelhak) sözü ve Ebû Yezîd-i Bistâmînin (Sübhanî) sözü ve bunlar gibi sözler, böyledir. Böyle sözleri, tevhîd-i şühûdî bilmemiz lâzımdır. Bu sûretle, islâmiyyete uygun olurlar. Bu büyükler, o hâl içinde, Allahü teâlâdan başka, hiçbir şey göremeyince, bu sözleri söylemiş, Allahü teâlâdan başka birşey yoktur, demek istemişlerdir. **(Enelhak) demek, ben yokum, Allahü teâlâ vardır, demektir. Kendini görmeyince, var olduğunu bilmemiştir. Yoksa, kendini görüp, Hak teâlâyım dememiştir. Böyle söylemek küfrdür.**⁸

Allah'ı Gördüklerini ve Allah'la Konuştuklarını İddia Eden Sufileri Eleştirisi

Ne kadar şaşılır ki, tasavvufçu olduğunu söyleyenler arasında, bu müşâhedelerle doymayarak, hattâ bu görüşleri aşağı sanarak, **dünyâda Allahü teâlâyı görüyoruz diyenler çıkmıştır. Hiçbir şeye benzemeyen Vâcibül-vücûd (Allah'ı) gördüklerini söylüyorlar.** Peygamberimizin mi'râc gecesinde bir kere kavuştuğu ni'mete biz her gün kavuşuyoruz diyorlar. Gördükleri nûru, sabahları tan yerinin ağarmasına benzetiyorlar. Bu nûrun anlaşılamayan bir mertebe olduğunu sanıyorlar. Tasavvuf yolunun sonu, bu nûrun görünmesine kadardır diyorlar. Allahü teâlâ, zalimlerin dedikleri şeylerden çok uzaktır.

O, çok büyüktür. **Bu da yetişmiyormuş gibi, Allahü teâlâ ile konuştuklarını bildiriyorlar. Allahü teâlâ böyle buyurdu diye birçok şeyler söylüyorlar. Düşmanlarına, Allahü teâlâ size şöyle böyle yapacağımı bildirdi diyorlar. Sevdikleri kimselere de müjdeler veriyorlar. Kimisi de, gecenin üçte ikisi veya dörtte üçü geçtikten sonra, Rabbim ile konuştum, çok şeyler sordum, cevaplarını aldım diyor. Bunların sözlerinden anlaşılıyor ki, o gördükleri nûru Hak teâlâ sanmaktadırlar. O nûru, Allahü teâlânın görünüşlerinden bir görünüş olarak ve zillerden (gölgelerden) bir zıl (gölge) olarak değil de, Allahü teâlânın zâtı, kendisi sanıyorlar. Hâlbuki, o nûra Allahü teâlânın zâtı demek, büyük iftirâdır. Tâmm bir sapıklık ve zındıklıktır. Cenâb-ı Hak, ne kadar çok sabırlıdır ki, böyle iftirâcılara çeşit çeşit azâplar yapmak için acele etmiyor ve bunları yok etmiyor. Allahü**

⁷ Mektubat Tercümesi, 272. Mektup, s.391.

⁸ Mektubat Tercümesi, 43. Mektup, s.73.

teâlânın ilmi çoktur, hilmi de çoktur. Kudreti büyüktür. Afvı da büyüktür. **Mûsâ aleyhisselâmın kavmi, Allahü teâlâyı görmek istedikleri için yok edildiler. Hazret-i Mûsâ “alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm” Allahü teâlâyı görmek isteyince, A’râf sûresinin 142 âyetinde meâlen, (Sen beni elbette göremezsin) cevâbını aldı. Akli başından gitti. Bu isteğinden tövbe etti.**

Muhammed “sallallahü aleyhi ve sellem” Rabbül’âlemînin mahbûbudur. Gelmiş ve gelecek bütün varlıkların, her bakımdan en üstünüdür. Mubârek bedeni ile mi’râca çıktığı hâlde ve Arşı, Kürsiyi geçtiği ve zamândan, mekândan dışarı çıktığı hâlde ve **Allahü teâlâyı gördüğüne Kur’ân-ı kerimde işaretler bulunduğu hâlde, âlimlerimiz arasında görmedi diyenler de vardır. Âlimlerin çoğu, görmedi demiştir. İmâm-ı Gazâlî de, görmemiş olması daha doğrudur buyurmuştur.** Bu câhiller ise, bozuk hayâlleri ile her gün gördüklerini sanıyorlar. Hâlbuki İslâm âlimleri, Muhammed Resûlullahın bir kere görmesinde sözbirliğine varamamışlardır. **Bunların sözlerine dikkat edilirse, iki kimsenin karşı karşıya konuştukları gibi, Allahü teâlâ ile konuştuklarını sanıyorlar. Bu da, tam sapıklıktır. Hâşâ ve kellâ!...**

Mûsâ aleyhisselâmın mubârek ağaçtan işittiği söz de, **Allahü teâlânın kelâmı idi. Söz mahlûk, Allahü teâlâ hâlık idi.** Yoksa, iki kimsenin konuşması gibi değildi.⁹

Araştırmaya ve Taklide Dayalı İmana Bakışı

Sûâl: Ehl-i sünnet âlimleri buyuruyor ki, istidlâl ile ya’nî akl ile bularak hâsıl olan îmân, taklîd ile ya’nî başkasına uyarak hâsıl olan îmândan dahâ üstündür. Hattâ, âlimlerin çoğu, istidlâl îmânın şartıdır. Taklîd ile hâsıl olan îmân, îmân olmaz buyurmuşlardır. Siz ise, îmân-ı taklîdî dahâ üstündür diyorsunuz?

Cevâb: Peygamberleri taklîd ederek hâsıl olan îmân, îmân-ı istidlâlîdir. Çünkü o büyükleri taklîd eden kimse, Peygamberlerin bildirdiği her şeyin doğru olduğunu, akli ile, düşüncesi ile anlamıştır.

Başkasına uyarak hâsıl olan îmânın kıymetsiz olması, babalarından görerek îmân ettikleri içindir. Peygamberlerin doğru söylediklerini, bildirdikleri her şeyin doğru olduğunu düşünmeden, yalnız anadan babadan ve etrâftan görerek hâsıl olan îmândır. Böyle olan îmân-ı taklîdî, âlimlerin çoğuna göre kıymetsizdir.

Mantığa dayanarak, akıl ile, düşünce ile hâsıl olan îmâna gelince, bu yoldan îmân elde edilebilir. Fakat elde edenler pek azdır.¹⁰

Mevlide ve Rüyaya Bakışı

Sûâl: Tegannî ile okumayı ve dinlemeyi sıkı yasak ettiğimiz gibi, Mevlidi de yasak edecek miyiz? Hâlbuki mevlid Resûlullahı anlatan ve öven kasîdelerle çeşitli din ve ahlâk bilgisi veren şi’rlerdir. Kıymetli kardeşimiz Muhammed Nu’mân ve buradaki sevdiklerimizden birkaçı,

⁹ Mektubat Tercümesi, 272. mektup, s. 394-396.

¹⁰ Mektubat Tercümesi, 272. Mektup, s. 397-398.

Resûlullah efendimizin bu mevlid cem'iyetlerini çok beğendiklerini rü'yâda görmüşlerdir. Mevlid dinlemekten vaz geçmek, bunlara çok güç gelmektedir.

Cevâb: Rü'yâların kıymeti olsaydı, rü'yâda görülenlere güvenilseydi, mürîdlerin rehberlere hiç ihtiyâçları olmazdı... Çünkü her mürîd, rü'yâda gördüğüne göre, işini yoluna kordu. Yaşayışını, rü'yâlarına göre düzenlerdi. Rü'yâları, rehberin yoluna uygun olsun, olmasın, rehberi beğensin beğenmesin, onlara uyardı.

Mel'ûn şeytân, güçlü bir düşmandır. Sona varanlar bile, onun aldatmasından korkusuz değildirler...

Peygamberin Rüya da Görülmesine Bakışı

Sûâl: Rü'yâda, Resûlullah görülürse, o rü'yâ doğrudur. Şeytânın aldatmasından korunmuştur. Çünkü şeytân, onun şekline giremez. Böyle bildirildi. Onun için, kardeşlerimizin rü'yâlarının doğru olması lâzımdır. Şeytânın aldatması olmaz değil mi?

Cevâb: (Fütûhât-i Mekkiyye) kitâbının sâhibi, [ya'nî Muhyiddîn-i Ara-bî hazretleri], şeytân, Medîne-i münevverede medfûn bulunan Muhammed aleyhisselâmın kendi şekline giremez diyor. Başka sûretlerde de, Resûlullah olarak görünemez diyenleri kabûl etmiyor. **Resûlullahın kendi şeklini ve hele rü'yâda tanıyabilmek çok güç olacağı meydândadır. Bunun için, rü'yâlara nasıl güvenilebilir? Âlimlerin çoğunun dediğine uyarak ve Resûlullahın yüksek şânına yakışacak üzere, şeytânın hiçbir şekilde o Serverin ismi ile görünemeyeceğini söylersek, o şekilden emirler almak ve onun beğenip beğenmediğini anlamak kolay değildir. Mel'ûn şeytân düşmânlığını burada da gösterebilir. Araya karışarak, olmayan şeyi olmuş gibi gösterebilir. Rü'yâ göreni şaşırtır. Kendi sözlerini ve işâretlerini, o şeklin "alâ sâhibihessalâtü vesselâm" sözleri ve işâretleri imiş gibi gösterir.** ¹¹

Kaynakça:

Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi

İmam Rabbani Ahmed-i Fârûkî Serhendî, Mektubat Tercümesi, Hakikat Kitabevi, İstanbul, 2008

İmam Rabbani, Mektubat-ı Rabbani, Abdülkadir Akçiçek çevirisi, Akit Gazetesi

Hazırlayan: Turgut ÇİFTÇİ

¹¹ Mektubat Tercümesi, 273. Mektup, s. 398-399.